

Egy polgári hivatás: a királyi közjegyző

Rokolya Gábor: A polgári közjegyzőség emlékezete. 1875–1949.

Magyar Országos Közjegyzői Kamara, Budapest, 2009. 384 oldal.

Valamikor az ezerkilencszázhetvenes években dédnagynénikéim végrendelkezni kívántak. Ők még hallottak arról, hogy a legbiztosabb, ha végakarataikat közjegyzőnél helyezik letétbe. A budapesti közjegyzők akkoriban a terézvárosi Benczúr utcában, az akkor igen elhanyagolt állapotú Epreskerttel szemben, egy nagy ház zezugos folyosóinak végén, Mária Terézia-sárgára mázolt ajtókon túl lakoztak, kis hivatali szobákban, melyekről inkább gondolta volna a látogató, hogy valamilyen irattári előterek lehetnek. A közjegyző néni hivatali papucsot és ott-honkát viselt, bár ez utóbbiban már nem vagyok biztos. Egyike volt azoknak, akikről az ismertetendő mű ajánlásában Tóth Ádám, a könyvet megjelentető Kamara elnöke köszönetet mond azért, hogy a soá és az államosítás után „a legnehezebb időkben is továbbvitték a közjegyzői hivatástudatot, hogy 1992-ben új hajtásként, ismét az ország történelmi fejlődésével egyidejűleg lehetővé váljon a szabad közjegyzői működés” (7).

Hazánkban a jogi élet alakította ki a legdifferenciáltabb hivatásszerkezetet. Jogi tanulmányok vezetnek az ügyvédi, a közjegyzői, illetve a végrehajtói mint szabad, továbbá a bírói, az ügyészi és a rendőri mint „karszerű” (azaz a hierarchikusan szervezett) hivatások felé. Az említett hivatások – legalábbis jelen formájában – legfiatalabbika a közjegyzőség, amelyiket 1992-ben szervezték újjá. Mivel újra föl kellett építeni szervezetét, ezért, mondhatni, jelen formájában talán leginkább megközelíti a szabad értelmiségi hivatások eszményét. Az ismertetendő kötet célja, hogy e modern hivatásrend (bár e kifejezést a kötet szerzője nem használja) tisztelegjen egyik elődhivatása, a magyar királyi közjegyzők előtt.

A mű szerzője maga is közjegyző. Ez a tény könnyen előhívhatja az olvasó előítéleteit. Ismerjük a mérnökök által írt vállalat- és technikatörténeti műveket, s ezek általában nem jó emlékeket hagynak maguk után. Emlékeztetek azonban arra, hogy a technikatörténet-írásnak is megvolt a maga Endrei Walterja, s még ha Rokolya Gábort – e műve alapján és egyelőre – nem emelem is erre a magas posztra, kétségen kívül szakavatott kutató munkája került a kezünkbe – egy olyan témakörben, amely távolról sem tekinthető földolgozottnak. Rokolya részben cikkekkel, részben egy szerkesztett kötettel¹ készült

¹ Rokolya Gábor (szerk.): *700 éves a közjegyzőség Magyarországon. A 2008. november 27-i jubileumi konferencián elhangzott előadások szerkesztett változata.* Magyar Országos Közjegyzői Kamara, Budapest, 2008.

föl jelen művére, bár érdekes, hogy abban a kötetben a jelenleginek a témáját Homoki-Nagy Mária dolgozta föl.²

Jelen kötet a tudomány és az ismeretterjesztés határán elhelyezhető mű, melynek kivitelezése arról árulkodik, hogy elsődleges céljaként a közjegyzői kamara reprezentációs kiadványa kíván lenni. Ezt a hivatását tökéletesen be is tölti: iparművészeti alkotásként tekintve rá szép kivitelű munka, joggal nyerte el a 2009-es Szép Magyar Könyv című pályázat egyik különdíját. Ismét csak le kell számolnunk tehát egy előítéletünkkel, nevezetesen avval, hogy a reprezentációs cél és a szellemi tartalom nehezen férnek meg egymás mellett. Jelen esetben nem ez a helyzet. A könyvet élmény kézbe venni, illusztrációit öröm végiglapozni. Az efféle képeskönyvek balszerencséje (vagy néha szerencséje), hogy a gyönyörködés közben a szöveget nem szokás elolvasni. Tegyük tehát mérlegre, mit nyerhet a társadalomtörténeti érdeklődésű olvasó, ha elolvassa a könyv szövegét is. E mérlegeléshez tekintsük át a kötet tartalmát.

A könyv négy nagyobb részből áll. Az első, százhusz oldalas rész a királyi közjegyzőség 1875-ös létrejöttével, hatáskörével, szervezetével ismerteti meg. A második fejezet, mintegy száz oldalon, egy életrajzi gyűjtemény, mely ötvenegy biográfiai vázlatot tartalmaz. A harmadik rész a közjegyzőség tárgyi emlékeit mutatja be, míg a negyedik egy tizenkét okmányt közlő okirattár.

Az utolsó résszel kezdve (ezt már csak a jegyzetek, a bibliográfia és a tartalomjegyzék követi): már eme hetven oldal miatt is jó volna, ha a kiadvány a történelemtanárok polcára kerülhetne. A különböző irattípusok képe és a margón közölt olvasatuk nemcsak a közjegyzők tevékenységét mutatja be, hanem kiváló művelődéstörténeti forrásgyűjtemény is. Kár, hogy az iratok lelőhelyét az összeállítás szerkesztője nem adta meg. A közölt iratokat a tartalomjegyzék nem részletezi, ezért érdekes lehet, ha listaszerű áttekintést adunk róluk (lásd az 1. táblázatot). S ha már ezeket kilistázzuk, érdemes melléjük tenni a kötetben *tárgyi emlékek* cím alatt szereplő teljes (de olvasatmelléklet nélküli) iratokat is.

A tárgyi emlékek ismertetését átugorva, a következő rész az életrajzoké. Az ötvenegy életrajzot kiegészítve a kötet egyéb részeiben föllelhető rövidebb és hiányosabb közel harminccal, már egy elemezhető sokaságot kapunk.³ A kamarák történetéről szóló fejezet adatait összegezve, 1875-ben a tíz közjegyzői kerületben és (1877-től) Fiumében összesen több mint kétszázötven közjegyzői állás volt, ez a szám a dualista korszak végére bő kétszázharmincra emelkedett. Az adatok alapján egy közjegyző átlagosan harminc esztendőn át működött, tehát a közjegyzőség megalapításától a trianoni szerződésig eltelt negyvenöt év alatt körülbelül háromszáz, a magánközjegyzőség megszűntetéséig eltelt körülbelül háromnegyed évszázadnyi idő alatt pedig körülbelül ötszáz fő tölthette be ezeket az állásokat. A rendelkezésre

² Homoki-Nagy Mária: Megjegyzések a magyar királyi közjegyzőség történetéhez. In: Rokolya (szerk.) 2008: 74–86.

³ Ehhez járul még négy közjegyző hivatali működésére vonatkozó adat Sarusi Kiss Béla írása alapján (88). Sarusi Kiss Béla: A közjegyzői iratok jelentősége a tudomány számára. In: Rokolya (szerk.) 2008: 87–103.

álló életrajzok tehát a szóba jöhető személyek hatodát fedik le. Magától értetődik, hogy ettől az életrajzok még nem kínálnak reprezentatív mintát. Jelen írásban – minden lehetőséget kiaknázandó – ezeket az életrajzokat vetem alá másodelemzésnek. Nem vettem ki belőlük a közjegyzőségig el nem jutott egy-két személyt, de jelezni kell, hogy a közjegyzőség személyi állománya nem csak a közjegyzőkből állt. Sokan voltak, akik csak közjegyző-helyettesek maradtak. Ez a – lényegében a hajdani céhes legényeknek megfeleltethető – réteg létrehozta a saját szervezeteit, de személyi állományukról a műben nem sok adat található.

Mivel más támpontot Szerző nem ad, föltételezzük, hogy az életrajzok neves közjegyzőkről készültek. Így fordulhat elő, hogy életrajz készült a királyi közjegyzői kinevezést soha nem nyert, de a kultúrapártolásban elévülhetetlen érdemeket szerzett Tragor Ignácról, vagy a történelemszéként is működő Mikulik Józsefről. Tény azonban, hogy a megírt élettörténetű személyek között többen is felsőházi tagok, helyi kamarai elnökök, udvari tanácsosok, kormányfőtanácsosok, egyházi, illetve hitközségi előjárók voltak. Ehhez, magától értetődően, mindenképp előtt persze az kellett, hogy életkorban megérjék e tisztségeket. Az átlagos halálozási életkoruk ennek megfelelően jobb a mai várható élettartamnál – hetvenkét esztendő. A legtovább közülük a közjegyzőség létrehozásának évében, 1875-ben kezdték pályájukat. Ekkor már közel negyven évesek voltak, és még átlagosan harmincöt évig maradtak a pályán, tehát a 20. század első évtizedében még megvolt az irodájuk. Viszonylag a legtovább a közjegyzőség államosításának évében fejezték be közjegyzői pályafutásukat.

Az előnevek alapján az ábrázoltak több mint fele nemesi származású, és alig volt közöttük, aki maga emelkedett volna nemesi rangra. Felekezeti megoszlásukat tekintve főként keresztények voltak, néhányan közülük zsidó származásúak, zsidó vallású viszont alig található a gyűjteményben szereplők között. A közjegyzőség eszerint egy szabad értelmiségi hivatás az úgynevezett történeti-nemzeti társadalomból származók egyértelmű többségével – legalábbis az életrajzok ezt sugallják. Ennyiben ez a vázlatos kollektív arcél máris ellentmond a magyarországi társadalomfejlődésről forgalomban lévő szokásos elképzeléseknek. Érdeemes lenne a kérdést a rendelkezésre álló címtárak alapján (ezekből jelen ismertetés tárgya is említ könyvészetében egyet-kettőt) alaposabban megvizsgálni.

Az album első fejezetének az első része a közjegyzőség létrejöttével foglalkozik. A közhitelességet hazánkban hagyományosan a hiteles helyek biztosították. A 19. század közepén végbement „jogi forradalom”⁴ egyik állomása volt, hogy az uralkodó 1858-ban Magyarországon is bevezette az osztrák jegyzői rendtartást. Három év múltán, az Országbírói Értekezlet – jogi úrt teremtven – megszüntette a közjegyzői hivatalt. Egy időre visszaállt a hiteles helyek rendszere, hogy azután 1875-ben végleg átadja a terepet a királyi közjegyzőség intézményének. A professzionalizáció kutatói számára érdekes lehet az 1874. évi XXXV. tör-

⁴ Balogh Judit: Magánjog a XIX. század végén Magyarországon. (Katona Mór 1899-es kiadású rendszeres magánjoga elé.) In: Katona Mór: *A mai érvényű magyar magánjog vezérfonala*. MOKK, Budapest, 2008. XII.

vénycikket előkészítő, a szakfórumokon 1870-től, az országgyűlésben 1874-től lefolytatott vita. A rendszer bevezetése során kulcskérdés volt az okirati kényszer. A francia minta a kényszer alkalmazását, az osztrák–bajor annak elvetését kínálta. E kérdés eldöntését nyilván befolyásolta a már létrejött szomszédos hivatások helyzete, ereje és érdeke. Ilyenek például a bírák, akiket az új hivatás tehermentesíthetett; az ügyvédek, akik a francia minta bevezetése esetén tervesztéstől tarthattak; valamint a váltójegyzők, akiket az új hivatás létükben veszélyeztetett. Rokolya idézi Eötvös Károlyt, aki az eddigieken kívül szóba hozta a községi jegyzőket és az olyanokat, „amilyen nálunk sok van, aki a nép fülébe való sugdosásból él, amely részben politikai, részben társadalmi, részben juridikai természetű”, akik összességükben „a társadalom alsó rétegében működő [...] hatalmas” elemként jelenítetnek meg (29).

Az okirati kényszer azonban nem csak a verseny és az erőviszonyok kérdése volt. Rokolya joggal emlékeztet arra, hogy az ingatlanokkal kapcsolatos kötelező közhiteles ügyintézés megkívánta volna, hogy a közjegyző minden esetben áttekintse a telekkönyvi nyilvántartást, míg a hitelesség csak annak igazolását kövvelte meg, hogy egy okirat másolata az állítólagos eredetiről készült, de a közjegyzőnek sem az irat eredetiségéért, sem valódiságáért nem kellett kezeskednie. Kérdés, mekkora terhet rótt volna a kötelező közhitelesség a még kiforratlan ingatlan-nyilvántartási rendszer mellett a közjegyzőkre.

A mű alapján megállapítható, hogy a közjegyzőség virágkora az első világháború kezdetéig tartott. Attól kezdve a háború előidézte kivételes körülmények is egyre nagyobb szerepet játszottak a közjegyzők életében, beleértve azt is, hogy a közjegyzők – és ez mutatja az alkotmányos életben játszott igen fontos szerepüket – csak közvetlen ellenséges betörés esetén hagyhatták el székhelyüket, s ha ez esetleg bekövetkezett, az általuk őrzött okiratokat is menekíteniük kellett. A tanácsköztársaság megrengette ennek az elithivatásnak a szociális viszonyait is. Némileg mulatságos azt az (egyébként a forradalmár K. Marxra csakúgy, mint a konzervatív W. Riehltre visszavezethető) korabeli véleményt olvasni, hogy a „vén közjegyzőhelyettesek” (51) a közjegyzőség proletárai lettek volna.

Az ellenforradalom során a közjegyzőség egyöntetűen kiállt tagjai mellett, a közjegyző-helyettesek lázadóit sem marasztalták el formálisan, de az előrelépés minden esélyét elveszítették. Az ország területvesztése miatt egyes kamarák lényegében működési terület nélkül maradtak. Sok közjegyző „repatriált”, de volt olyan is, aki az új államhatalom szolgálatába lépett. A két háború közötti időszak a közjegyzők átlagos ügyiratszámának csökkenését hozta, nyilvánvalóan nem függetlenül attól, hogy a közjegyzők száma nem követte az ország területvesztését. A soának viszonylag kevés közjegyző áldozata volt. A háború utáni igazolási eljárások során súlyosbító körülménynek számított a két háború közötti politikai vagy szakmapolitikai szereplés, még akkor is, ha az illető föllépett a német megszállás és a zsidók üldözése ellen. A második világháború utáni évek során a hivatás már agonizált. 1949-ben az intézményt is, javait is államosították, így többen is lehetetlen létfeltételek közé kerültek.

1. táblázat

Lista a kötetben reprodukált okmányokról*

Oldal- szám	Közjegyző neve (közjegyző működési helye)	Íratszám	Írat megnevezése, íratban érintett személyek neve
193.	Kőrössy Bertalan	263/1944. (Budapest)	Állampolgársági bizonyítvány
253.	Hedry Aladár	586/1940. (Budapest)	Engedélyokirat
254–255.	Mű... Lajos	50214/1918. (Arad)	Nemesi bizonyítvány
256.	Névy József	92/1876. (Marcali)	Címpeldány
257.	Horváth Károly	11/1907. (Székelyudvarhely)	Pecsétnyomat fényképe
258–259.	Jeszenszky István	9/1923. (Budapest)	Cégjegyzés
264–265.	Tegvey Lajos	161/1901. (Körmend)	Váltóvás
268–269.	Kováts-Nagy Sándor	817/1948. (Gödöllő)	Hagyaték-tárgyalási jegyzőkönyvkiadvány
270–273.	Fekete László	547/1932. (Budapest)	Haláleset-felvétel
274	Lipcey Péter, id.	1899.11.31. (Eger)	Nyugta
282.	Rupp Zsigmond	1875. (Budapest, Viziváros)	Letéti könyv
283.	Rupp Zsigmond	1875. (Budapest, Viziváros)	Hitelesítő könyv
284.	Fodor Antal	1878. (Budapest)	Végrendeleti letétek névmutatója
285.	Lázár Ferenc	1927. (Budapest)	Váltóvású könyv
294.	Plachy Lajos	49/651/1884. (Trencsén)	Idésvény
295.	Takács Jenő	147/1939. (Sümege)	Idézés

* A válogatás elveit lásd a szövegben.

Oldal- szám	Közjegyző neve	Iratszám (közjegyző működési helye)	Irat megnevezése, típusa	Irat tárgya, iratban érintett személyek neve
295.	Sztranyavszky Géza	382/1916. (Balassagyarmat)	Idéző	Szóke Pál hagyatéka
296.	Skublics Imre	241/1933. (Zalaegerszeg)	Kézbesítési vény	Doma Mária Ábrahám Gézáné hagyatéka
297.	Samassa János	372/1934. (Zalaegerszeg)	Kézbesítési vény	Varga Istvánné sz. Kaszás Fáni
299.	Telman Sándor	588/1939. (Zalaegerszeg)	Kézbesítési vény	Kondákor Ferencné Fata Veronika
303–314.	Rupp Zsigmond	613/1877. (Budapest)	Adásvevési szerződés	Frey Vilmos; Kreybig Miklós és Kreybig született Réthy Albertin
315–318.	Laubhaimer Oszkár	4/1902. (Alsó-Lendva)	Adásvételi szerződés	Amasits György és Hochecker Mária; Zelkó József és Fehér Ágota
319–322.	Hedry Aladár	160/1925. (Budapest)	Végrendelet	br. Lukachich Géza és Halmos Erzsébet
323–326.	Freysinger Lajos	122/1890. (Vác)	Örökösödési szerződés	öreg Jakab György; Simon János és Jakab Mária
327–333.	Weiser Károly	1294/1890. (Budapest)	Vagyonjogi megállapodás	Bitró István; Bitró Istvánné született Bitró Irma Mária
335–338.	Sümeghi László	216/1919. (Budapest)	Kötelezvény	Jiraskó Vilmos és Jiraskó Vilmosné született Gresz Karolin
339–344.	Zsarkó Antal	32/1891. (Zenta)	Házassági szerződés	Schaffer Adolf; Ofner Irma
345–347.	Sztranyavszky Géza	306/1923. (Balassagyarmat)	Szerződés	dr. Mikszáth Kálmán; dr. Mikszáth Kálmánné született Földes Livia
349–351.	Popovics Aurél	240/1911. (Törökkanizsa)	Egyezség	Németh József; kiskorú Bódi Erel
353–355.	Freysinger Lajos	203/1876. (Vác)	Társasági szerződés	Kovács Ferenc; ifjú Kovács Ferenc
357–359.	Zimányi Alajos	38/1909. (Budapest)	Nyilatkozat	Krizmanich Franciska
361–367.	Mezey Zsigmond	692/1891. (Kula)	Házassági szerződés	Stern Zsigmond; Berkovits Aranka

Megjegyzés: Közjegyző alatt az iroda tulajdonosa értendő, még ha az okiratot valamilyen oknál fogva kirendelt helyettre állította is ki.

Összegezve: a királyinak nevezett polgári közjegyzőséggel foglalkozó reprezentációs albummal a professzionalizáció iránt érdeklődő társadalomtörténészek is értékes forráskiadványhoz jutottak, s ha tovább kívánnak tájékozódni, figyelmükbe ajánlható az e kötet szerzője által szerkesztett, a közjegyzőség előzményeiről és kialakulásáról szóló, a világhálón is elérhető⁵ forráskiadvány is.

Halmos Károly

---

⁵ http://www.mokk.hu/linkgyujto/700_eves_a_kozjegyzoseg_Magyarorszagon/700_eves_a_kozjegyzoseg_Magyarorszagon.pdf (Utolsó letöltés: 2010. november 15.)